

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 15.

Onsdagen den 9 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 34 § i lagen om val till riksdagen;

nr 22, i anledning av väckt motion om tillägg till § 2 4:o tryckfrihetsförordningen; och

nr 23, i anledning av väckt motion om ändring i § 1 5:o tryckfrihetsförordningen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution av erlagd tull för två av svenska röda korset införda ångdesinfektionsapparater;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett tullmuseum;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personliga ålderstillägg för år 1921 åt förste byråinspektören å kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå P. A. Lindblad och byråinspektören å samma byrå P. B. Rundblom;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående personliga ålderstillägg åt vissa fartygsinspektörer;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare uppskov med slutförandet av vissa undersökningsarbeten i Kiirunavaara och Gällivare malmberg;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av underhållet av Albrektsunds kanal m. m.;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för postexpeditören Anna Marin att övergå på den från och med den 1 juli 1920 gällande avlönings- och pensionsstat för postverket; samt

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre extra ordinarie stationskarlen vid statens järnvägar J. G. Lundkvist från viss skadeståndsskyldighet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 24 § i förordningen den 30 juni 1916 om krigskonjunkturskatt; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2, 3 och 6 §§ i förordningen den 19 november 1920 om byggnadsskatt;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckt motion om pension åt första kammarens sekreterare f. d. kansli-rådet A. W. von Krusenstjerna; och

nr 20, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen jämte en i ämnet väckt motion.

Föredrogos men bordlades på flera ledamöters begäran ånyo jordbruksutskottets utlåtanden nr 21—23.

*Ifrågasatt
ändring i be-
stämmelser-
na ang. opi-
nionsnäm-
den.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om ändring i bestämmelserna angående opinionsnämnden.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 178, hade herr *Olofsson* hemställt, att riksdagen ville besluta sådan ändring i riksdagsordningen och jämväl i regeringsformen, om så vore nödigt, att en tid av minst åtta dagar måtte förflyta mellan valet av opinionsnämnd och dess sammanträde.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Olofsson*: Konstitutionsutskottet har enhälligt avstyrkt min motion och därvid begagnat sig av motiv, som hämtats så långt tillbaka som från år 1809. Jag undrar ändå, om icke dessa motiv äro något gammalmodiga. Jag tänker ej nu försöka försvara min motion och kommer ej att göra något yrkande, men jag finner ju av det konstitutionsutskotts memorial, som det nuvarande konstitutionsutskottet hänvisat till, att opinionsnämndens göranden och låtanden skulle bestå däri, "att Riksens Ständer skulle kunna från deras Ämbeten" — d. v. s. i högsta domstolen — "till ett visst antal vid varje Riksdag skilja dem,

som genom ålder, sjuklighet eller andre sådane orsaker bleve oförmögne att deras höga kall värdigt uppfylla eller icke längre bibehölle det allmänna förtroendet". Vad nu det första beträffar, skulle jag vilja säga, att en opinionsnämnd väl icke gärna kan vara kapabel att så på rak arm yttra sig över, huruvida deras ålder, sjuklighet eller andra sådana orsaker göra dem oförmögna att sitt kall uppehålla. Därutinnan borde väl hellre en läkare anlitas. Och vad det senare gäller — frågan huruvida de icke längre bibehålla det allmänna förtroendet — så kan ju därvidlag opinionsnämnden visserligen hava något omdöme, men att så på rak arm, som nu sker, och så gott som omedelbart efter valet sätta sig ned och döma, huruvida högsta domstolens ledamöter ha förverkat det allmänna förtroendet eller icke, synes mig vara att gå nog så brådstörtat tillväga. Jag undrar, om ej hela denna inrättning är väl gammal, och det skulle intressera mig att från konstitutionsutskottets ledamöter få en upplysning om, huruvida denna nämnd någon gång har kunnat göra en förändring i högsta domstolen eller regeringsrätten. Om så ej skett under de öfver 100 år, som gått från den tid, då denna motivering antogs, anser jag, att hela institutionen är för gammal och helst bör avskaffas helt och hållet. Jag skulle, som sagt, vara tacksam att få höra något från konstitutionsutskottets ledamöter i denna fråga.

Jag har för närvarande intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om införande i vallagen av bestämmelser angående åsättande genom stämpling av viss beteckning å de av män och viss annan beteckning å de av kvinnor avlämnade valkuvert och valsedlar.

Ang. åtgärder för kännedom om köns fördelning i partipolitiskt hänseende.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 2, hade herr Engberg hemställt, att riksdagen måtte besluta att i vallagen införa sådana bestämmelser, att vid valförrättningar manliga valkuvert stämplades med M, kvinnliga med K och att vid sammanräkningen motsvarande beteckning åsattes ineliggande valsedel.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar Larsson i Västerås, Klefbeck, Thulin, Norling och Hansson i Gärda, vilka likväl ej antytt sin mening.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag vet, att bland de gudomligheter, som allmänheten nu för tiden ägnar en vördnad, som närmar

Ang. åtgärder för kännedom om könsfördelning i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

sig tillbedjan, statistiken intager en mycket bemärkt plats. Man har ett underligt behov att få statistik på allt möjligt, och sedan skall man på grund av de upplysningar, man därigenom fått, bilda sig en uppfattning om läget i landet på det ena eller andra området. Ändock förhåller det sig så, att en hel del statistik rör sig om ytterst likgiltiga ting, eller ock är grundad på primäruppgifter, om vilkas fakticitet man kan ha ganska stora dubier. Men utav detta följer ju icke, att man urskillningslöst skall gå till storms mot all statistik, ty det finnes ju statistik i alla fall, som har ett mycket stort allmänt intresse, och vidare finns det ju också statistik, som är grundad på faktiskt riktiga primäruppgifter. Det synes mig då vara ett önskemål, att man så vitt möjligt avskiljer lassals av den först karaktäriserade statistiken för att i stället inskränka sig till den jag senast yttrat mig om. Riksdagen har ju också skrivit i det ärendet förut.

Vad kan nu anledningen vara till att man ställer sig ovänlig mot förslaget om den statistik, som i detta utlåtande beröres? Man kan ju ej rimligtvis förneka, att denna statistik berör ett mycket allmänt intresse, och icke heller förneka, att de primäruppgifter, på vilka den grundar sig, äro absolut riktiga, ty den grundar sig ju på de anteckningar, som göras av kompetenta valförrättare vid valförrättningen. Gent emot de invändningar man haft mot förslaget vill jag nu i min ordning göra några invändningar.

Man säger då först, att en sådan statistik skulle innebära ett alldeles oberättigat ingrepp i valhemligheten. Om det nu vore på det sättet, skulle man givetvis böja sig för det motivet, ty det har ju varit en av de bärande grundtankarna ifråga om anordnandet av våra val. Men vad löper valhemligheten för risk, om detta förslag skulle genomföras? Jag tänker mig då en stor valkrets, jag tänker mig t. ex. en Stockholmskrets på 20—30,000 röstande, av vilka kanske 60 % utgöras av kvinnor. Hur skall det vara möjligt för den mest skarpsinnige statistiker att utav en sådan bearbetning av statistiken kunna i någon mån avgöra, hur den enskilde har röstat? Det synes mig vara alldeles omöjligt. Utskottet trycker därför också mera på de s. k. smärre valkretsarna. Utskottet har då tänkt sig det förhållandet, att i en sådan mindre valkrets folkmeningen bland kvinnorna skulle vara övervägande en, men att det därjämte funnes ett par, tre undantag, och det vore då, menar man, om man hade statistik, icke svårt att lista ut, huru dessa två, tre kvinnor hade röstat. Men då frågar jag: Även om man medgiver detta, i vad avseende har då valhemligheten blivit träd för nära? Är det icke tvärtom så, att om dessa två, tre kvinnor i en liten församling ha röstat på ett mot flertalets mening stridande sätt, det väl är sådana kvinnor, som långt förut inom församlingen äro väl kända såsom oppositionskvinnor gentemot den övriga meningen? Statistiken har sålunda i detta fall alls icke yppat någon hemlighet, utan endast konstaterat ett förut känt faktum.

Det andra motiv, utskottet anfört, är att den av herr Engberg före-

slagna metoden skulle medföra stora praktiska olägenheter och försvåra den förut rätt så tids- och arbetskrävande röstsammanräkningen. Ja, vi medgävo allesammans inom utskottet, att den anmärkningen var befogad, men vi menade att man ej var bunden vid det förslag, som motionären framställt. Man kunde anordna denna omröstning på ett annat sätt, så att den ej medförde de omtalade svårigheterna. Man kunde ju t. ex., sades det inom utskottet, använda olika färger på kuverten, en för männens röstsedlar och en för kvinnornas; vilken färg det blir spelar ju därvid mindre roll. Annars kunde man tänka sig den vita oskuldens färg på kvinnornas kuvert, och männen, som ha så många mörksens gärningar på sitt samvete, kunde få svarta kuvert. Men det finnes ett annat sätt, som ändå enklare skulle lösa frågan, vilket herr Hallén antytt i sin reservation, nämligen att man vid valtilfället hade två olika valurnor, i vilka de olika röstsedlarna placerades, en för männen och en för kvinnorna.

Ang. åtgärder för kännedom om könsfördelning i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

Vidare anför utskottet, att en uppdelning av rösterna efter kön ej synes vara av större intresse än andra tänkbara uppdelningar. Konsekvensen vore, att man även skulle uppdelat röstsedlarna efter yrke, stånd, ålder o. s. v. Ja, den konsekvensen kan man ju alltid draga, men det är väl riksdagen obetaget att, när den ena eller andra konsekvensen föres på tal, säga från, att riksdagen ej vill vara med härom; och sålunda kan man avböja de svårigheter, som man här konstruerat fram.

Så kommer det sista skälet, som skall vara alldeles nedgörande för vårt förslag, då det heter, att "något praktiskt behov av reformen är ej heller påvisat". Ja, det beror på, vad man menar med praktiskt behov. Om man därmed menar, att det skall bliva några tunnor vete mer på åkerfälten, om förslaget genomföres, så kan man ju icke säga, att detta förslag är av något praktiskt behov. Men annars förefaller det, som om denna statistik skulle tillfredsställa samma behov, som nästan all annan statistik, nämligen att så vitt möjligt giva en verklighetstrogen bild av det allmänna läget på det ena och det andra området. Och det kan kanske ha i synnerhet för högern sin lilla betydelse att få reda på, hur kvinnorna ha röstat. Det skulle kanske ådagalägga för oss alla och isynnerhet för högerpartiet, att det handlade opraktiskt, då det satte sig mot ett sådant rättfärdighetskrav, som kvinnornas rösträtt. Ty det kan komma att visa sig, att den som satt sig emot reformen i själva verket blir den som mest gynnas av densamma, så att det gamla ordet går i uppfyllelse: "Vi ha skördat, där vi intet sådde, och vi ha uppsamlat, där vi intet strödde ut". Denna uppfattning kanske ännu bara är en tro, men genom statistiken skulle det säkert kunna ådagaläggas, att så förhåller sig. Högerpartiet kunde ju då bli styrkt i sin tro, vilket återigen skulle föra det med sig, att högern, som nu i allmänhet ser allt bara med bekymmer, skulle bli litet gladare, och att glädjen förlänger livet är ju en gammal sanning.

Då jag sålunda ej kan finna, att något enda av de skäl, utskottet anfört för sin ståndpunkt, är hållbart, och då jag anser att det förslag,

Ang. åtgärder för kännedom om köns fördelning i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

som av motionären väckts, tillgodoser ett allmänt intresse, yrkar jag därför avslag på utskottets hemställan och yrkar istället, att riksdagen i skrivelse skall göra en framställning i motionens syfte. I denna skrivelse måste vi inskränka vårt yrkande till de politiska valen, beroende därpå, att motionären endast talar om vallagen och sålunda inga andra val i motionen beröras än de politiska. Jag skall därför be att få framställa det yrkandet, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt anordningar kunna vidtagas vid valförrättningar, som avse politiska val, varigenom en statistisk uppdelning av kvinnoröster och mansröster på olika partibeteckningar må kunna åstadkommas.

Herr Cla son: Då utskottet avstyrkt denna motion med ganska stor majoritet, har det, som kammaren torde finna av utskottets betänkande, berott på både principiella och praktiska skäl.

Till våra principiella skäl hör först och främst det, att, när man ställt sig på den ståndpunkten, att röstgivningen skall vara hemlig — och den föregående ärade talaren erkände ju, att detta vore en bärande grundtanke vid våra val — så skall man ej understödja strävanden, som gå ut på att efterforska, hur den ena eller andra kategorien av väljare röstat. Denna strävan kommer, så vitt jag förstår, i alldeles direkt strid med den förstnämnda principen; och skall man slå in på en sådan väg, förstår jag ej, hur man med en sådan utgångspunkt skall kunna stanna vid det nu framlagda förslaget. Det finnes många andra uppdelningar av valmännen, som kunna vara lika intressanta att få kännedom om; som huru de olika könen rösta, exempelvis hur man röstar i åldersgruppen 23—27 år, som har rösträtt bara till den ena kammaren, i förhållande till dem som äro över 27 år; hur jordbrukarne i allmänhet rösta, hur jordbruksarbetarna i allmänhet rösta, industriarbetarna o. s. v. Man kan, så vitt jag förstår, taga fram vilken grupp som helst och säga, att dess röstgivning är minst lika intressant, kanhända intressantare än den, varom det nu är fråga.

Vidare skall jag tillåta mig påpeka, att, i motsats till vad den första ärade talaren framhöll, enligt min tanke i rätt väsentlig grad ett sådant stadgande som det föreslagna skulle kunna främja ett inträngande på och ett uppspårande av den enskildes röstgivning. Den ärade talaren ville framhålla, att detta skulle vara omöjligt på de flesta håll, åtminstone på en mängd håll, därför att man där hade att göra med stora valkretsar — jag tror han nämnde 20,000 röstberättigade eller något sådant. Det förefaller mig, att han alldeles förbisett, att även stora valkretsar kunna uppdelas i relativt mycket små valdistrikt, där sammanräkningen sker distriktsvis. Om man ser på kungörelsen angående de nuvarande stadsfullmäktigevalen i Stockholm, finner man, att de röstande valdistrikten ofta ej äro större än några få kvarter. Går man nu den väg, som motionären tänkt, kommer man således icke blott i de små landsortsdistrikten utan även på andra håll därhän, att man får små valsedelsgrupper

att röra sig med. Nu har konstitutionsutskottet under de sista åren allt mer och mer försökt vidtaga åtgärder för att underlätta röstgivningen och särskilt i avlägsna delar av landet vill man söka gå fram mot allt starkare distriktsuppdelning för att underlätta för avlägset boende att avgiva sina röster, och man har därvid tänkt sig mycket små valdistrikt. Under sådana förhållanden är det självklart att, om man har mycket små grupper röstande att göra med och dessutom uppdelar dessa grupper efter män och kvinnor, ett uppspårande av den enskilde väljarens röstgivning i hög grad skall underlättas. Jag förstår, att detta kan vara av ett visst intresse för valledningarna, men jag kan ej förstå, att det kan ligga något riksintresse bakom detta.

Ang. åtgärder för kännedom om könsfördelning i partipolitiskt hänseende. (Forts.)

Ytterligare vill jag påpeka, att det kan tänkas, att den föreslagna grupperingen av röstsedlarna, det föreslagna efterforskandet, hur männen och kvinnorna rösta, skulle kunna medföra ett slags gradering av de röstande. Nu är det dock så, att vi antagit den kvinnliga rösträtten på grundval av principen om fullt genomförd likställighet mellan man och kvinna, och då skall man låta detta vara detta. Man skall ej sedermera komma och försöka driva fram en åtskillnad mellan könen. Det förefaller mig emellertid icke alldeles otänkbart, att man skulle kunna komma in på den linjen, om exempelvis vid det eller det valet, då den eller den frågan står i förgrunden, man sedan kunde komma och säga: På det viset röstade männen och på det viset kvinnorna, och i den där frågan kan det finnas anledning att särskilt fästa avseende vid, hur männen röstade och hur kvinnorna röstade.

Vi ha också avstyrkt förslaget på grund av praktiska skäl. Det har stått klart för oss, att det är alldeles givet, att, hur man än formulerar saken, hur man än genomför tanken, så kommer detta att medföra större tidsutdräkt och större kostnader för sammanräkningen — detta även om man går andra vägar än motionärens, vilken ju av alla erkännes vara synnerligen opraktisk. Det kan också tänkas, att förslagets genomförande kommer att medföra åtskilligt valtrassel. Det skulle kunna medföra sådant, hur man än ställer sig, vare sig man skall hava att överflytta kuvertens beteckning på valsedlarna eller från början gör en fördelning av kuverten i manliga och kvinnliga kuvert för de manliga och kvinnliga röstande. Sedan måste det nämligen vara protokollföring av dessa olika grupper och särskild räkning av varje sådan grupp, jämförelse mellan protokollet och röstsedlarnas antal o. s. v. Man rör sig då på ett område, där man rätt ofta redan nu funnit valtrassel uppkomma, och där man därför försökt förenkla själva valproceduren och minska de anledningar till överklagande och trassel och bristande överensstämmelse i det ena eller andra avseendet, som förekommit vid valen.

Slutligen har utskottet framhållit, och det ber jag också få understryka, att det ej föreligger något som helst praktiskt behov av denna reform. Den förste ärade talaren sade, att det praktiska behovet skulle vara av statistisk art; man skulle vilja ha en verklighetstrogen bild av det allmänna läget. Ja, men detta statistiska intresse på denna punkt kom-

*Ang. älgär-
der för kän-
nedom om
könens för-
delning i
partipolitiskt
hänseende.*

(Forts.)

mer i strid med den allmänna principen, att man skall respektera och gardera valhemligheten, och den principen står för mig i detta fall högre. Ty skall man sträva efter att få en verklighetstrogen bild av valen, synes det mig, att man icke kan stanna vid nu föreliggande förslag, utan måste taga åtskilliga andra uppdelningar också.

Till sist gjorde den ärade talaren en vädjan till högern, att vi särskilt skulle understödja förslaget, ty vi skulle på det viset få se, att vi kunde få skörda, där vi ej hade sått, och detta skulle hos oss framkalla en ökad livsglädje. Jag tror mig kunna försäkra den ärade talaren, att det nog icke råder någon brist på förtroende hos vårt parti, vad beträffar utsikten att inregistrera förmånliga valutgångar. Jag tror mig också kunna säga, att det är oss ganska likgiltigt, om de röster, som givas oss, komma från den ena eller andra gruppen, bara vi få dem. Men jag skulle vilja tillägga, att nog förefaller det mig ganska egendomligt, när man trätt in för den kvinnliga rösträtten och baserat den på likställighetsprincipen, att man då har så bråttom med att genomföra denna förändring, som skulle ställa kvinnorna i en särskild klass av väljare, att man ej ens vill vänta, tills de själva få utöva sin rösträtt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Herr talman, mina herrar! När jag läste det konstitutionsutskottets utlåtande rörande herr Engbergs motion, som här föreligger, gjorde jag genast den reflektionen, att det är sällan, som man får se en sådan provkarta på skenargument i en sak, när man icke anser sig kunna anföra de verkliga argument, man har mot saken. Granskar jag de skäl konstitutionsutskottet anfört för sitt avstyrkande av motionen, så vågar jag säga, att det bara finnes en sak, som rimligtvis kan anföras för att slå ihjäl den tanke, åt vilken motionären givit uttryck, och det är den, att, om motionen skulle bifallas, det nog komme att visa sig, att själva den anordning motionären föreslagit för att kunna få en statistisk uppdelning av kvinnliga och manliga röster till stånd bleve opraktisk och komme att åtminstone i någon mån fördröja och förlänga valförrättningen och göra arbetet för valförrättarna något mera besvärligt än förut. Det argumentets riktighet är jag villig att erkänna, men hade det funnits något intresse för att få själva denna sak klar, hade det varit en enkel sak för konstitutionsutskottet, som ju har motionsrätt, att föreslå andra praktiska anordningar, vilka jag vet ha varit på tal, nämligen tanken, att man vid vallokalerna skulle ha 2 olika urnor, en i vilken männens röster skulle läggas, och en uti vilken kvinnornas röster skulle läggas. Att det skulle vara något slags ingrepp i valhemligheten, skulle man möjligen kunna inbilla oss, om vi icke hade den gamla erfarenheten från den tid, då männen ensamma hade rösträtt; ty lika väl som man tror sig kunna säga, att den statistiska uppdelning av väljarna det här är fråga om skulle utgöra ett ingrepp i valhemligheten, lika väl skulle man också kunna säga, att så länge männen ensamma hade rösträtt, varje sammanräkning av rösterna i de små distrikten kunde leda till

ingrepp i valhemligheten. Ty proceduren betyder ingenting annat än att valmanskåren fördubblats — förut var det endast män, nu ha vi också kvinnor — och någon skillnad på denna synpunkt mot vad förut varit förhållandet uppstår tydligen icke därigenom, att man kan åstadkomma en sådan statistisk uppdelning, som här är ifråga.

Nu vill jag säga, att jag, om det med något verkligt fog skulle kunna göras gällande, att valhemligheten här skulle antastas, för min del icke skulle offra ett ord på att försvara denna motion. För mig står det klart, att vid dessa allmänna val måste den allmänna grundsatsen om valhemlighetens bevarande upprätthållas, så långt det överhuvudtaget är möjligt. När man nu från högerhåll så varmt kämpar för en valhemlighet, som icke är antastad, kan jag icke vara riktigt med, ty samma höger har dock, så länge det över huvud taget fanns någon möjlighet, varit en varm förespråkare för fullmaktsröstning, vilken uppenbarligen alltid medför ett verkligt ingrepp i valhemligheten.

Ang. åtgärder för kännedom om köns fördelning i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

Man säger nu, att denna uppdelning icke har något större allmänt intresse. Ja, jag skulle för min del vilja tillåta mig en komplimang gent emot statistiska centralbyrån för att den verkligen lyckats åstadkomma en, såsom jag tycker, förstklassig statistik speciellt över våra riksdagsmannaval. Den erfarenhet och de lärdomar man kan draga ur denna statistik komma åtminstone i någon mån att äventyras, därest man icke vill tillåta, att en sådan uppdelning, som här ifrågasättes, skall äga rum. Vi ha ju, som bekant, röstberättigade, de röstande, och de icke röstberättigade uppdelade på en hel rad sociala grupper. En sådan uppdelning på sociala grupper av kvinnor är, skulle jag tro, uppenbarligen omöjlig att verkställa med ledning av vallängden. Men skall man nu icke heller få uppdelade dessa olika kategorier på de olika partierna för att kunna se, huru mäns röster fallit på olika partibeteckningar och huru kvinnors röster fallit, blir det åtminstone mycket vanskligt att över huvud taget kunna göra sig någon praktisk nytta, något verkligt begrepp om de olika politiska tänkesätten inom olika lager av befolkningen; det blir mycket försvårat, därest man icke vill vara med om en sådan uppdelning som här är i fråga. Jag kan icke förstå, att det icke skulle vara av ett stort allmänt intresse, att man i den uppgjorda valstatistiken finge en ledning för sitt omdöme rörande de politiska strömningarna inom olika befolkningsgrupper, inom olika kön, över huvud på det sätt, som är möjligt utan att valhemligheten antastas. För min del tycker jag, att det både för historiker och för dem, som över huvud taget intressera sig för studium av våra sociala förhållanden och av de politiska tänkesätten i samhället, oavsett vilket parti de tillhöra, borde vara av ett utomordentligt stort intresse att kunna följa strömningarna — icke huru fru Andersson eller fru Pettersson eller fru Lundkvist röstat — men de allmänna strömningarna inom vårt lands kvinnovärld lika väl som de allmänna strömningarna inom vårt lands manliga värld, sådana de taga sig uttryck vid röstgivningen. Detta är ett intresse, som, det vågar jag säga, är ofantligt mycket starkare än intresset av att hemlighålla denna sak, huru

Ang. åtgärder för kändedom om könsfördelning i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

de olika gruppernas röster fallit på partierna, av rädsla måhända för, att det ena eller det andra partiet skulle få ett för starkt stöd, ett, såsom de själva måhända skulle tycka — det tycker icke jag — genant stöd från de kvinnliga väljarnas sida. Jag är ganska säker på att — något som också synes mig mycket klart kunna utläsas ur hela detta på utslutande skenargument byggda utlåtande — sakliga skäl här icke ha varit avgörande, utan här ha instinkter reagerat; men eftersom man icke kan giva uttryck åt, icke argumentera med ett mer eller mindre egendomligt inrättat instinktliv på denna punkt, så har man tillgripit de mycket besynnerliga argument, som finnas i utskottets utlåtande. Jag skulle för min del vilja säga, att det med hänsyn till önskvärdheten av att kunna få till stånd ett verkligt studium av de politiska strömningarna, huru de fördela och förgrena sig i landet, en önskan som jag tycker borde vara precis lika stor vilket parti man än tillhör, sannerligen icke kan anses orimligt, om kammaren skulle bifalla det av herr Klefbeck väckta förslaget om en skrivelse, som möjliggör, att man, när saken kommer under närmare prövning, kan föreslå mera praktiska åtgärder för att nå det resultat, som motionären vill nå vid valförrättningarna.

Gent emot herr Clason, som förklarade, att det kunde vara många andra saker, som det vore intressant att få reda på, nämligen huru t. ex. jordbrukarna röstade, huru olika åldersklasser röstade, vill jag säga, att detta otvivelaktigt skulle vara av ett visst intresse, men det är icke något huvudintresse eller något intresse, som kan jämföras med det, varom nu är fråga. Därför att man får denna uppdelning, är det väl icke sagt, att riksdagen skall behöva besluta vilken uppdelning som helst, som en motionär kan hitta på i konsekvensens namn. Här får man en verklig huvuduppdelning av vårt folk, då det gäller omdömet på dessa punkter. Det är nödvändigt för att det icke skall bli någon slags konfusion, när man skall draga sina slutsatser. Vad t. ex. de rent socialt lagrade grupperna beträffar, är det min uppfattning, att man, såsom statistiken nu är uppställd, kan draga, jag vill icke säga exakta slutsatser, ty det vore ju löjligt, men slutsatser, som komma sanningen ganska nära om de olika gruppernas politiska strömningar och om, huru dessa grupper fördela sig på olika partier. I den mån det finnes ett behov eller en önskan att få dessa saker klarlagda, äro de, enligt min uppfattning, så klarlagda som behövs, och de äro klarlagda så, att den som har intresse av att valhemligheten icke trädes för nära, kan känna sig tillfredsställd med såsom det redan är. Men här kommer nu denna nya, stora sak.

Det är ett enda argument till, som jag skall be att få något litet belysa. Herr Clason anförde, att en uppdelning av det slag, här är fråga om, dessutom skulle göra något slags angrepp på likställigheten mellan de två könen i rösträttsavseende. Det är mig fullkomligt ofattligt, huru man över huvud taget kan argumentera på detta sätt. Det måste bero på att man menar, att de röster, som avgivas, skulle vara av något slags olika valör. Denna uppfattning intresserar mig icke ett dugg. Jag har icke den uppfattningen, att rösterna äro av olika valör, men någon olik-

ställighet kan över huvud taget icke ifrågakomma, då det icke är meningen, att genom denna uppdelning en gradering av rösterna skall ske, utan meningen är att få reda på det faktiska förhållandet. Om det vore så, som herr Clason tror, att likställigheten mellan man och kvinna på något sätt skulle äventyras, skulle jag för min del anse det mycket önskvärt, att den uppfattning, som vill värdera rösterna olika vid de allmänna valen, framträdde i öppen dag på basis av något material, så att man kunde bli i tillfälle att bekämpa den.

Då jag för min del icke kan finna, att något bärande argument blivit anfört mot att företaga den uppdelning, det här är fråga om, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till det av herr Klefbeck framställda skrivelseförslaget.

Herr Ljunggren: Herr Möller sade, att utskottets motivering för sin hemställan om avslag å här ifrågavarande motion utgjorde en provkarta på skenargument. Man skulle då kunna tro, att motionären, som fört fram frågan, och de som här yrkat på en skrivelse i motionens syfte skulle ha kunnat presterat en provkarta på verkliga argument för sin ståndpunkt. Nu är det ju klart, att de själva anse, att de skäl, som av dem presterats, äro bärande och att mot dem ingen anmärkning kan göras. Men jag tror, att vi, som yrka avslag å motionen, också kunna göra anspråk på, att de skäl, som av oss anförts, böra kunna anses, åtminstone för oss, verkligt bärande. För min personliga del skulle jag vilja säga, att jag i motionen icke kunnat finna något verkligt förnuftigt syfte med densamma. Åtminstone har jag icke kunnat finna, att något sådant är i motionen angivet. Icke heller kan jag finna, att de, som här talat för motionen, kunnat påvisa något förnuftigt syfte med densamma.

Den förste ärade talaren, herr Klefbeck, yttrade sig något ironiskt om, att man i viss mån ville göra statistiken till en gudomlighet. För min del har jag en högre värdesättning av det statistiska material, som kommit fram, och i det avseendet skulle jag vilja instämma med den siste ärade talaren, ty det fyller ett förnuftigt syfte. Då man bör ha statistik för att kunna använda den för praktiska ändamål, så kan jag icke inse, varför man icke skulle sträva efter att få fram ett sådant material, som man kan bygga på.

Den siste ärade talaren medgav i slutet av sitt anförande, att det här icke på något sätt vore meningen att tillerkänna de kvinnliga rösterna mindre värde än de manliga. Vad som här över huvud taget föreslås är ju, att en uppdelning skall ske vid riksdagsmannaval, och då kan ju resultatet icke bli ett annat, om man räknar kvinnliga röster för sig och manliga för sig, än om man icke gör det. Det enda förnuftiga syfte, som kan ur motionen utletas, är sålunda, att det är, såsom motionären själv säger, ett icke ringa intresse att se, huru rösterna fördela sig. Jag kan väl förstå, att herr Engberg har ett icke ringa personligt intresse

Ang. åtgärder för kvinnor förändring i konens förändring i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

Ang. åtgär-
der för kän-
nedom om
könens för-
delning i
partipolitiskt
hänseende.
(Forts.)

av att se, huru rösterna falla både vid riksdagsmannaval och kanske även vid andra omröstningar, men jag frågar: varför har man intresse av att se, huru rösterna falla, om man icke vill värdesätta dem på olika sätt? Herr Möller framhöll, att det icke vore meningen att värdesätta kvinnors röster på annat sätt än mäns, men han säger själv i sitt anförande, att det bör vara till en ledning för omdömet att se, huru rösterna fördela sig. Jag kan icke förstå, att detta är någonting annat än en värdesättning, ty man väljer ju då sin ståndpunkt i den ena eller den andra frågan allt eftersom det är fråga om kvinnliga eller manliga röster. Herr Möller borde, tycker jag, säga klart ut, varför man vill ha en sådan statistik och icke bara tala om det statistiska intresse, man har av en uppdelning, eller det stora intresse, man har av de olika strömningarna i politiskt avseende bland män och kvinnor. Jag kan icke förstå, varför det har större intresse att se de politiska strömningarna bland män och kvinnor än de politiska strömningarna bland vissa kategorier medborgare av socialt olika skikt eller inom olika åldersklasser. Nu säger herr Möller, att man i detta senare avseende icke behöver någon exakt statistik, när den statistik vi redan ha kan giva en god vägledning för omdömet; man vet huvudsakligen, huru dessa strömningar äro beskaffade i alla fall. Jag skulle vilja säga: på samma sätt kan man få det intresse, varom här är fråga, tillgodosett utan någon uppdelning i avseende på politiska strömningar bland män och kvinnor. Det behövs alldeles säkert icke några mera exakta siffror för vårt omdöme i detta fall än dem vi fått på andra områden. Jag vill bestämt hävda den uppfattningen, att inga bärande skäl presterats för detta förslag.

Herrar Klefbeck och Möller sökte i sina anföranden förringa den sidan av saken, att en uppdelning av rösterna av det slag här är fråga om skulle i viss mån skada valhemligheten. Det förefaller mig, som om man härvidlag inte hade så särskilt stort intresse för valhemligheten. Jag vill erinra om, att det dock inte är länge sedan man var så angelägen om att slå vakt om valhemligheten, att man gick med på en så opraktisk anordning och en så omständlig procedur som försändande av valsedelskuvert för att icke i något avseende träda valhemligheten för nära. Här återigen är man färdig att med lätt hand beröra just den saken.

Då herr Klefbeck vände en spets mot högern i det sammanhanget, så tror jag, att det var alldeles onödigt, ty såsom herrarna behagade finna av utskottets utlåtande, är det icke bara högern, som anser denna sak onödig och opraktisk, utan det fanns även andra inom utskottet, som hade samma uppfattning. För min del vill jag säga, att vad motionären föreslår i viss mån synes mig vara av reaktionär beskaffenhet. Här har man arbetat i årtionden för att genomföra kvinnornas rösträtt och se till att kvinnorna få tillbörligt inflytande på de allmänna angelägenheterna i landet, och nu har man så bråttom på detta område, att man icke ens har tid att avvakta att kvinnorna själva få säga sitt ord, innan man vill ha en sådan uppdelning till stånd. Jag tycker för min del, att så brådslande är det icke, att man icke kan ge sig till tåls någon

tid, tills man får se, om kvinnorna själva äro angelägna om att få en uppdelning till stånd, och det blir då tids nog att resonera om saken.

Såsom saken nu ligger, kan jag för min del icke finna, att några talande skäl förebragts för det förslag, som av motionären här framställts. Jag har därför instämt med utskottets majoritet, och jag ber sålunda herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. åtgärder för kändedom om köns fördelning i partipolitiskt hänseende.
(Forts.)

Herr S t e n d a h l: Herr greve och talman, mina herrar! Den förste ärade talaren började med att tala om gudomligheten och slutade med att, så präst han var, falla för avguden, som heter statistik.

Han gick ytterligare i sin välvillighet mot högern därhän, att han profeterade därom att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition nog skulle visa, att kvinnorna i avsevärd grad skulle följa med högern i de politiska röstningarna och att därmed skulle följa glädje och ett långt liv för högern. Konsekvensen av vad han sade var, att han önskade mindre långt liv åt sig själv och det parti, han tillhörde. Om man då skulle tillgodose denna önskan, skulle man egentligen följa med hans yrkande, men jag skall icke vara så stygg emot honom att göra det, utan jag skall tvärtom gå den andra vägen.

Under många år hava kvinnorna haft rösträtt till kommunalval, och under alla de år, som detta förfaringsätt ägt rum, har man aldrig förut fallit på den idén att taga reda på eller statistiskt skilja på huru de kvinnliga och de manliga rösterna hava utfallit. Nu, sedan den kvinnliga rösträtten utsträckts, har på en gång framkommit en önskan och trängtan efter att kunna fastställa, hur kvinnorna partipolitiskt sett lade sina röster.

Huvudskälet för mig, varför jag icke kunnat följa motionären, är det, att genom hans förslag man icke, så vitt jag förstår, kan undgå att förr eller senare med eller mot sin vilja komma till en värdesättning av de manliga respektive kvinnliga rösterna, sedda var för sig, och detta är, såvitt jag förstår, utav ondo. Jag förstår så väl, och jag skulle ej tala sant, om jag bestrede, att en sådan statistik som den här föreslagna kunde ha mycket stort intresse; men den kunde också medföra mycket ont. Jag vill påpeka, att utskottet har icke sagt, att ett bifall till motionen är liktydigt med röjande av valhemligheten, utan utskottet har sagt, att ett bifall till motionen öppnar större möjligheter för röjande av valhemligheten än vad annars skulle ske, och det torde knappast kunna bestridas, att detta utskottets påstående är fullt riktigt. Ty ju mindre distrikt ju mindre kvantiteter röstsedlar är det, som skola räknas, och dess lättare är det att efteråt klassificera upp, huru de resp. personerna, som ha avgivit sin sedel, ha röstat. Ju större kvantitet röstsedlar man har att röra sig med ur samma valurna, ju svårare är det att efteråt klassificera upp, från vem de resp. sedlarna ha kommit. Jag tror, att det är ett sakförhållande, som ingen skall kunna bestrida. Jag medgiver gärna, att "valhemligheten" till stor del är ett slagord, som i stor utsträckning har missbrukats. Valhemligheten är nog ej utnyttjad på det

Ang. åtgär-
der för kän-
nedom om
könsens för-
delning i
partipolitiskt
hänseende.
(Forts.)

sätt, som många personer tro, men jag vill ej vika från, att den person, som av ett eller annat skäl önskar behålla sin valhemlighet, han skall ha ovillkorlig rätt att få denna sin önskan respekterad, och vad man inom lagstiftningen kan göra för att tillmötesgå en sådan önskan bör ske och icke tvärtom; och därför, herr greve och talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att utskottets i föreliggande utlåtande gjorda hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Klefbeck*, att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och besluta, att riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt anordningar kunde vidtagas vid valförrättningar, som avsåge politiska val, varigenom en statistisk uppdelning av kvinnorösterna och mansrösterna på olika partibeteckningar kunde åstadkommas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Klefbeck*s under överläggningen framställda yrkande i ämnet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;
Nej — 36.

Herr statsrådet *Ekeberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 91, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om fastighetsbildning i stad m. m.; samt

nr 120, angående anslag för vissa inbetalningar till Dalälvens regleringsförening.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 11 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1922 elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Nr 11 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1921 elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och in-
dragningsstaterna.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3.

Lades till handlingarna.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5 och 6.

Lades till handlingarna.

Punkten 7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Lades till handlingarna.

Vid föredragning av de under sammanträdet avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 91 till behandling av lagutskott och nr 120 till statsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter sammanträdet avslutades kl. 12,20 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 11 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

-
- Herr statsrådet *Bergqvist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
- nr 111, angående vissa anslag till sjökarteverket;
  - nr 113, angående disponerande av 1920 års avkastning av statens hästavelsfond;
  - nr 114, angående upprättande av ett rasbiologiskt institut;
  - nr 115, angående anslag till vissa utgifter för karolinska mediko-kirurgiska institutets bibliotek;
  - nr 116, angående viss tjänsteårsberäkning för biträdande lärarinnan vid folkskola Sofia Regina Eklund och småskollärarinnan Selma Nygren;
  - nr 117, angående försäljning till staden Marstrand av ett kronan tillhörigt område å Marstrandsön;
  - nr 118, angående pension till förre båtsmännen J. H. G. Rundqvist och C. G. M. Pihlkvist;
  - nr 121, angående pension åt jordbruksarbetaren vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet J. A. Olssons änka;
  - nr 126, angående pensionsförbättring åt löjtnanten H. B. C. Keiding;
  - nr 128, angående täckande av brist i ett för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppfört materiellanslag;
  - nr 129, angående understöd åt filosofie doktorn Per Karl Hjalmar Dusén;
  - nr 130, angående statsbidrag till täckande av driftskostnaderna vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund;
  - nr 140, angående lån ur statens domäners fond till Torne och Muonio gränsälvars strömmrensningssaktiebolag; samt
  - nr 141, angående lån ur undsättningsfonden för beredande av möjlighet att medgiva anstånd med amortering under år 1921 av lån från fiskerilänefonden.
-

Justerades protokollet för den 5 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 80, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 7 under elfte huvudtiteln av propositionen om tilläggsstat för år 1921

gjorda framställning angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Anmälades och bordlades
bankoutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av riksbankens sedelutgivningsrätt; ävensom

andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 13, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om utsträckt skyldighet för landsting att lämna fattigvårdssamhälle gottgörelse för vård av sinnessjuk eller sinnesslö, som är i behov av fattigvård;

nr 14, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ten angående förbättring av den norrländska arrendelagen; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:ten i fråga om utsträckning av lagstiftningen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom till att avse jämväl åborätt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 21—23, statsutskottets utlåtanden nr 25—32 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 9 och 10.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av väckt motion om pension åt första kammarens sekreterare, f. d. kanslirådet A. W. von Krusenstjerna, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtande nr 20 och jordbruksutskottets utlåtande nr 24.

Efter föredragning av de vid sammanträdets början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 111, 114, 115, 128 samt 130

till statsutskottet, nr 116, 118, 121, 126 och 129 till bankoutskottet samt
nr 113, 117, 140 och 141 till jordbruksutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens
sammanträde avslutades kl. 3,20 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.